

Terminologiskt intresse och engagemang inom högre utbildning

Kungliga tekniska högskolans insatser inom ett svenskt
terminologiskt nätverk 1941–1983

Hans Landqvist & Nina Pilke
XXXIX VAKKI, Vasa 7–8.2.2019

Disposition

1. Projektet *Termer i tid – Tidens termer*
2. Avgränsningar idag
3. Kvantitativa resultat
4. Kvalitativa resultat
5. Summering och framåtblick

1. Projektet

Termer i tid – Tidens termer
(2016–)

Syfte:

Hur centrala institutionella aktörer agerar och interagerar med varandra i terminologiska frågor i Sverige från 1940-talet och framåt.

1941: Intressentmodell

• 1984: Relationsmodell

• 2019: Matrismodell

Forskningsfråga:

Hur skapas, utvecklas och bibehålls terminologi som språklig infrastruktur i dagens och framtidens Sverige?

Cirkelmodell?

Arbetspaket 1

- Arkivmaterial 1941–1983
- Databasmaterial 1984–2017

Utmärkande drag för terminologisk praxis vid ett etablerat nationellt centrum för fackspråk och terminologi.

Arbetspaket 2

- Intervjuer 2019–

Centrala grundvärden och processer i samband med terminologiska processer när det terminologiska arbetet omorganiseras.

TNC:s rundfrågor, 1941–1983

Insamling av fakta, synpunkter och förslag

Brevformat

distribution (namn)

begäran om svar (med datum)

beskrivning av problemet & bakgrunden

bilaga/-or

TNC:s förslag/diskussion kring
den eventuella lösningen/övervägda alternativ

den konkreta frågan

TNC Västerås den 29.4.1948

Rundfråga till C, A Bergström, A, Bjarne, G, Boestad, M, Classon, W, Davidsson,
D, Du Rietz, B, Rybo

R 270

TNC emottar tacksamt Edert uttalande i nedanstående angelägenhet. Svaret kan (om möjligt) skrivas direkt på denna blankett, varav det ena exemplaret är avsett att behållas och det andra att återskickas i bifogade kuvert. Svaret önskas om möjligt senast den 7 maj

Fråga

(Se även bilagan.)

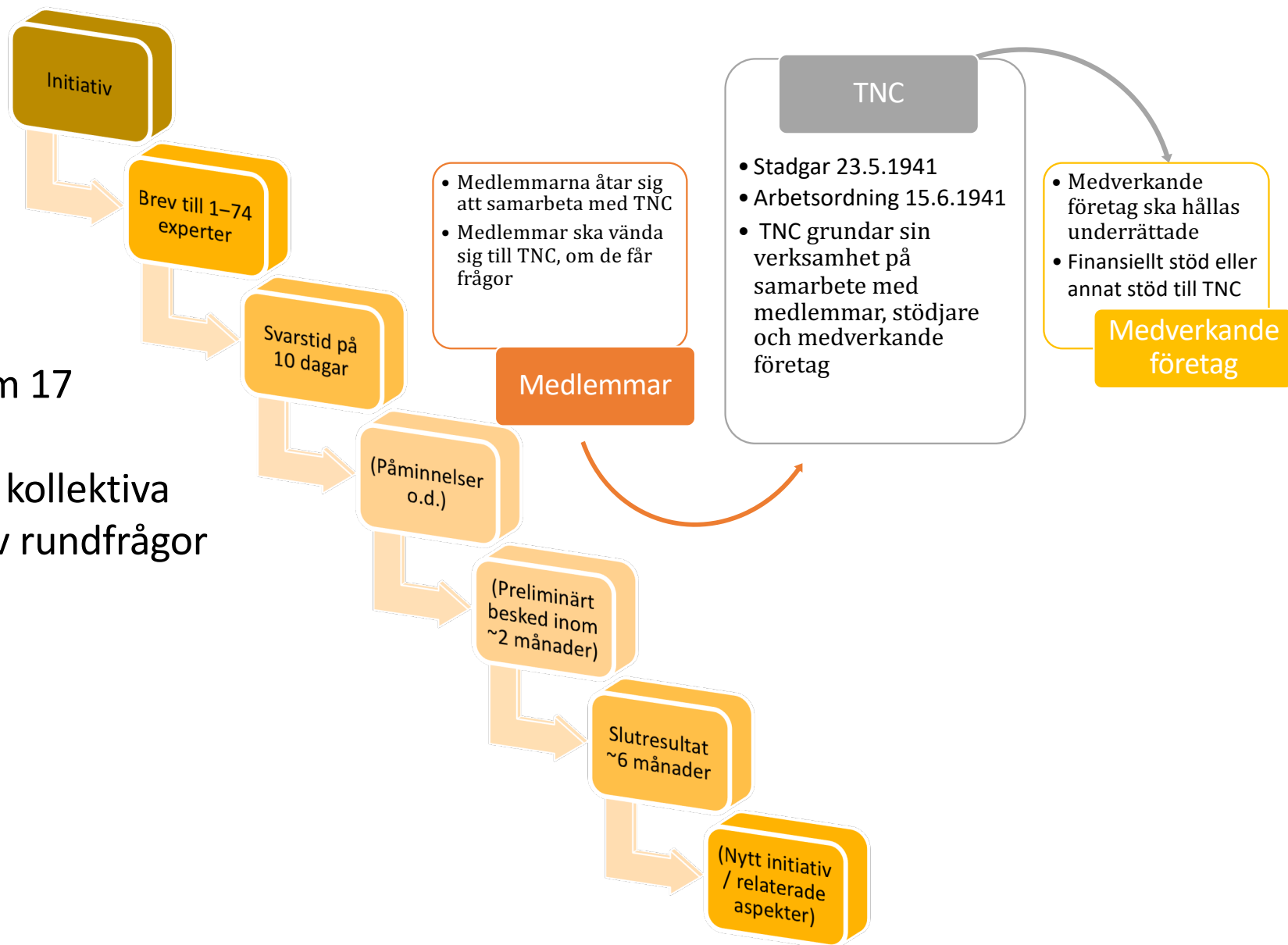
1. Kan ställina anses vara en lämplig svensk term för "wire"?
2. Om inte, varför?
3. Bör termen wire behållas så stavad, och hur bör den då böjas?
4. Bör termen behållas, men stavad vajer, med böjningsformerna vajern, flera vajrar, vajrarna?

Ansvar Ni att frågan bort riktas till annan person, skulle TNC dock sätta värde på Edert uttalande, även om icke utförmående, och samtidigt en uppgift om vem som i stället bör tillfrågas. Snabb återvändning av papperna är då särskilt önskvärd.

Svar

TNC:s rundfrågeprocess, 1941–1983

- 373 rundfrågor inom 17 fackområden
- Enskilda (~580) och kollektiva (~150) mottagare av rundfrågor

2. Avgränsningar idag

Hur har Kungliga tekniska högskolan (KTH) i Stockholm deltagit i TNC:s rundfrågeprocess under en fyrtioårig tidsperiod?

- Hur fördelar sig rundfrågorna till "KTH-experten" över TNC:s sjutton fackområden och över tid?
- Vilka har fungerat som "KTH-experten" och finns det kvantitativa skillnader mellan de medverkande "KTH-experterna"?
- Hur formulerar "KTH-experten" sina svar på rundfrågor, vilka argument framför de för sina uppfattningar och vilken inverkan har "KTH-experten" på slutresultatet av rundfrågor när TNC formulerar rekommendationer?

Sveriges största tekniska universitet

Sedan starten 1827 har KTH utvecklats till ett av Europas ledande tekniska universitet och en viktig arena för kunskapsutveckling. Som Sveriges största universitet för teknisk forskning och utbildning samlar vi studenter, forskare och fakultet från hela världen.

<https://www.kth.se/om/fakta>

Vem är "KTH-expert"?

Fokus: KTH som miljö

- En person som har ingått i KTH-miljön har rimligen bidragit till den.
- En person som kommer ny till KTH-miljön influeras rimligen av de personer som redan finns i den.
- En person som lämnar KTH-miljön har rimligen påverkats av den.

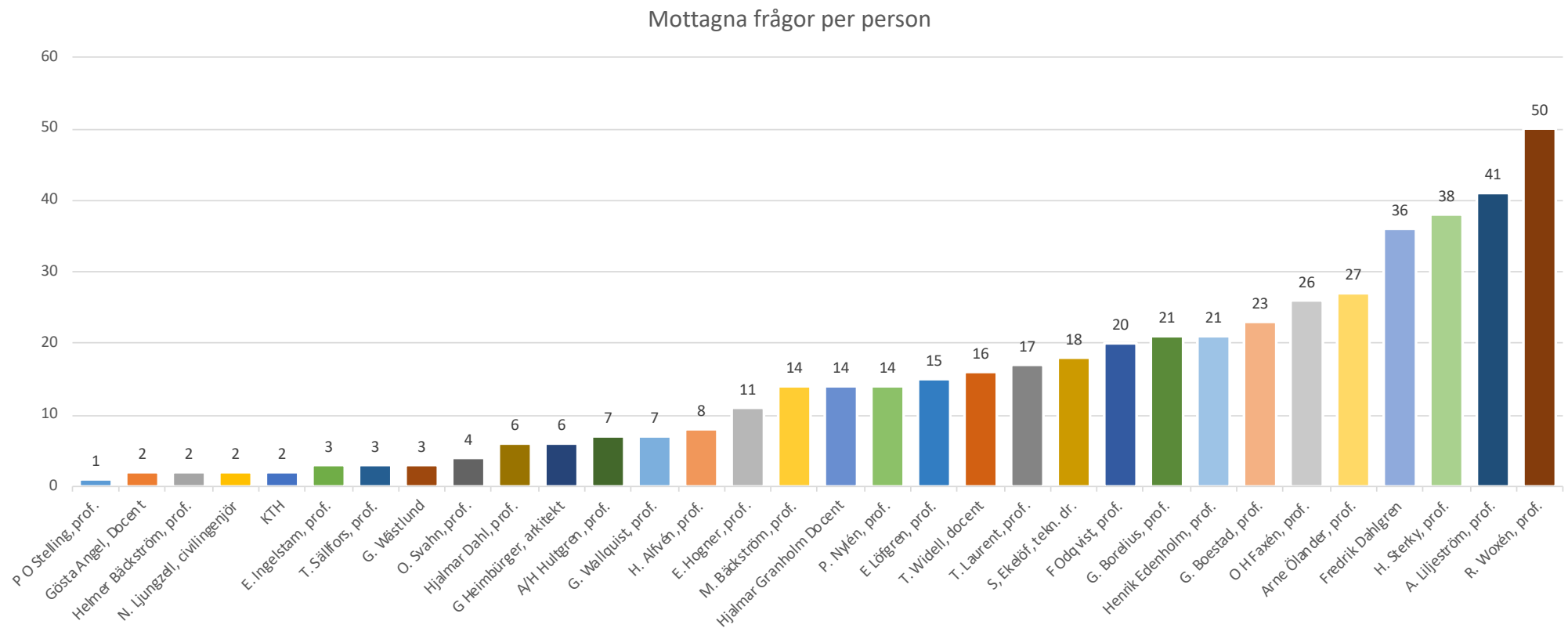
Kriterier:

1. Docent/anställning vid KTH någon gång under perioden 1941–1983.
2. Frågor från TNC någon gång under perioden 1941–1983, oavsett personen är fortsatt anställd vid KTH eller har annan anställning.

"En gång KTH-expert, alltid KTH-expert" > **31 identifierade KTH-experten**

3. Kvantitativa resultat

Rundfrågor till KTH-experty (N=31 + 2), 1941–1983

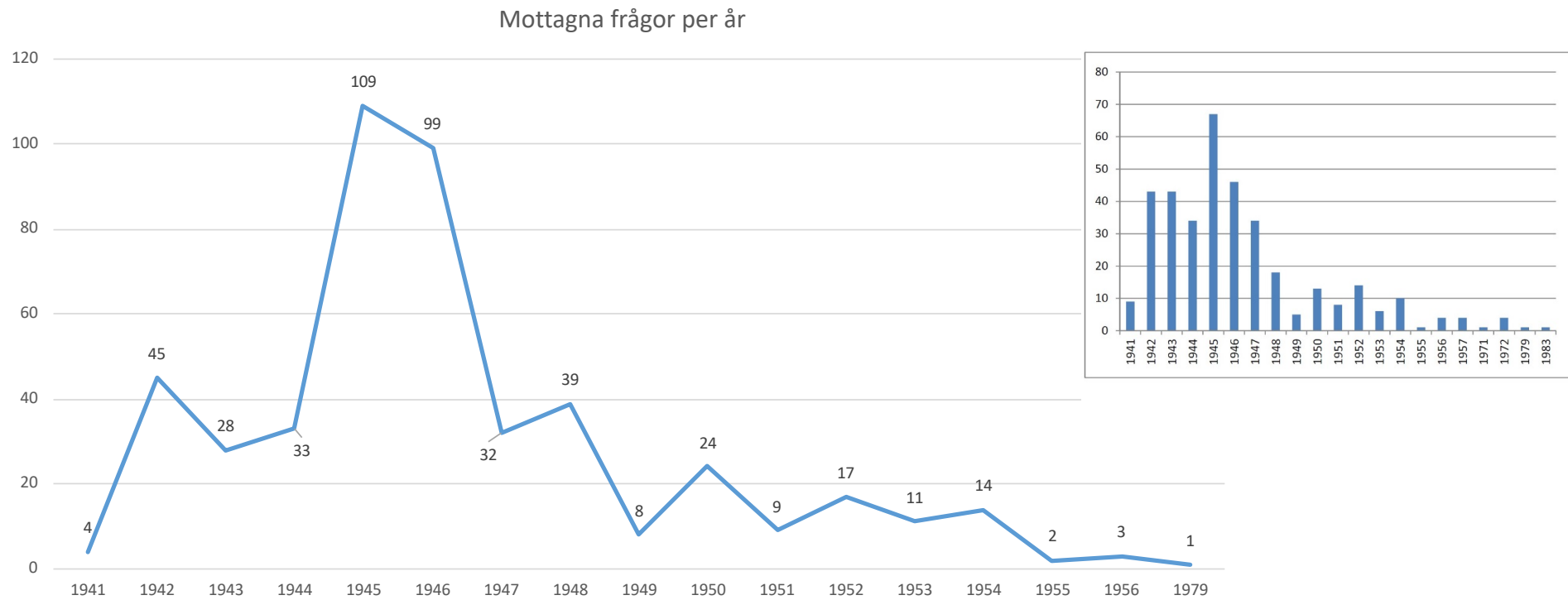

Störst antal rundfrågor: 50 (Woxén)

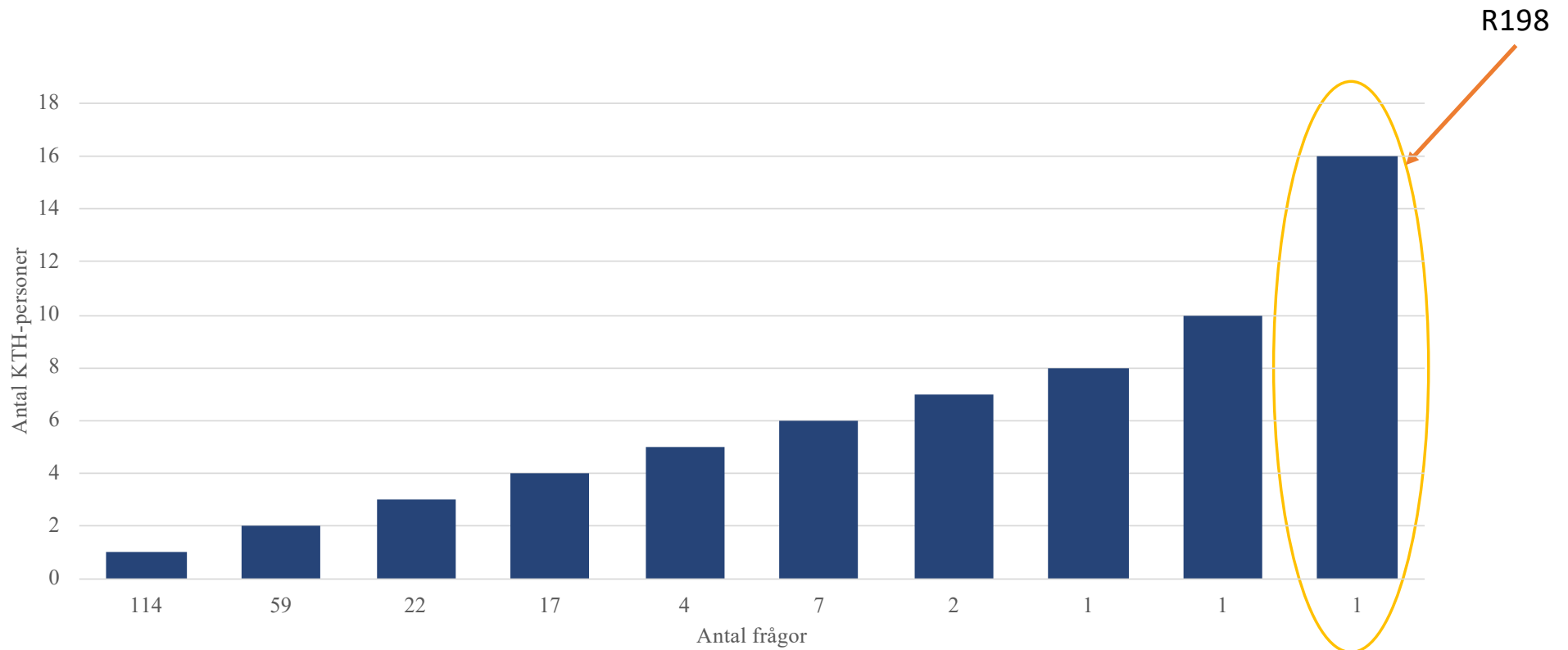
Minst antal rundfrågor: 1 (Stelling)

Genomsnittligt antal: 15 frågor/ expert

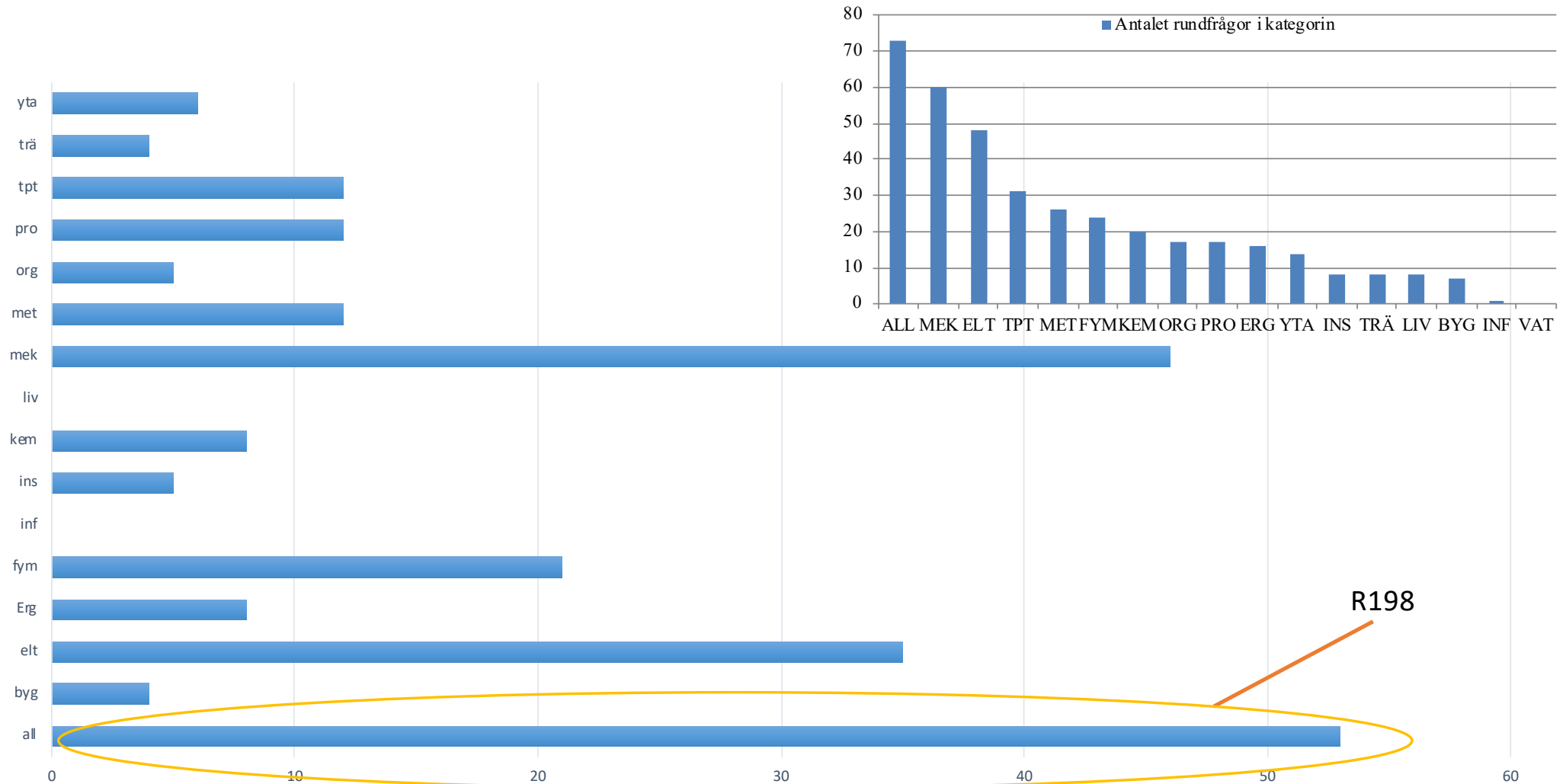
Alla brev sända till KTH-experten (N=478) över tid, 1941–1983

Olika rundfrågor (N=228) till KTH-experten

Rundfrågor till KTH-experty inom 17 fackområden

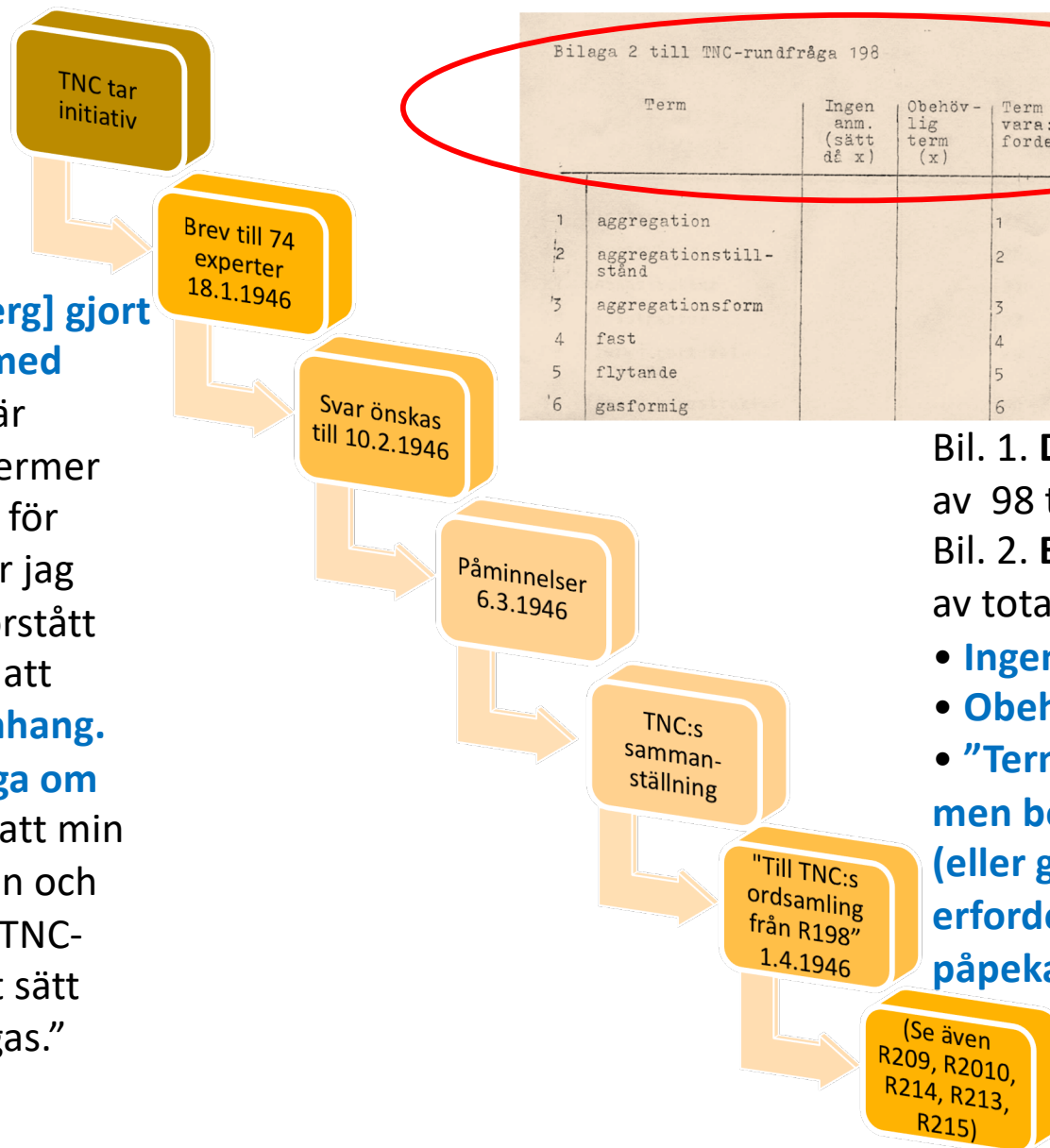

4. Kvalitativa resultat

R198: "Material-fysikalisk nomenklatur"

"Under hela TNC:s tillvaro, och även dessförinnan, **har jag [= John Wennerberg] gjort upprepade försök att komma till rätta med vissa begreppsgrupper**, som i viss mån är besläktade sinsemellan. Ifrågavarande termer har behövts dels i och för sig själva, dels för definition av andra termer. I vissa fall har jag sänt ut rundfrågor, men har av svaren förstått att min fråga varit alltför begränsad och att **problemet måste lösas i större sammanhang. Det är vad jag nu gör ett försök till i fråga om materialfysikaliska termer**, väl vetande att min framställning i många punkter är omogen och ofullständig, men jag kan ju inte besitta TNC-rådgivarnas sakkännedom, och på något sätt måste ju diskussionsmaterialet framläggas."

(Bilaga 1 till R198)

Bilaga 2 till TNC-rundfråga 198

	Term	Ingen anm. (sätt då x)	Obehövlig term (x)	Term behövs men bör hellre vara: (eller gör annat erforderligt påpekande)
1	aggregation			1
2	aggregationstillstånd			2
3	aggregationsform			3
4	fast			4
5	flytande			5
6	gasformig			6

Bil. 1. Definitioner av 98 termer

Bil. 2. Bedömning av totalt 98 termer:

- Ingen anmärkning
- Obehövlig term
- "Term behövs men bör hellre vara: (eller gör annat erforderligt påpekande)"

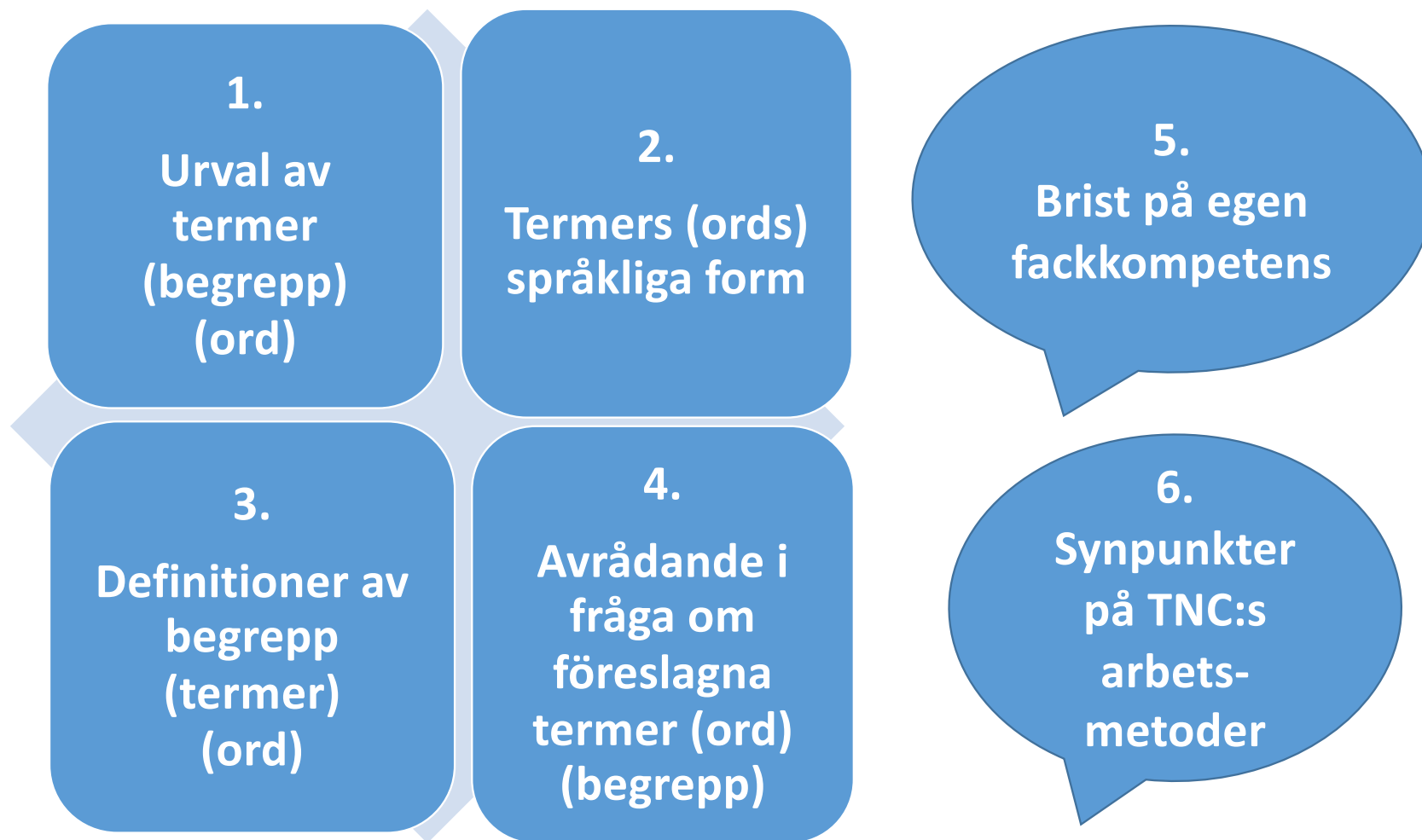
R198: Tillfrågade experter (N=74)

	Enskilda experter	KTH-experter	Organisationer
Svar	54	10*	?
Icke-svar	18	6	?
Totalt	72	16	2

* 2 av KTH-experterna avger sina svar tillsammans med experter utanför KTH, medan 1 KTH-expert delegerar R198 till en grupp medarbetare vid den egna nuvarande arbetsplatsen.

Svarar / Svarar inte, totalt N=16	Expert
KTH-experter som svarar, N=10	• G. Angel • G. Borelius • O.H. Faxén • G. Heimbürger • A. Hultgren • P. Nylén (samarbete utanför KTH) • P.O. Stelling • H. Sterky (arbetsgrupp får ansvar) • T. Widell • A. Ölander (samarbete utanför KTH)
KTH-experter som inte svarar, N=6	• M. Bäckström • H. Edenholm • H. Granholm • A. Liljeström • R. Woxén • G. Wästlund

R198: identifierade kategorier i KTH-experternas svar

KTH-expertenas svar i R198: exempel (I)

1. Urval av termer (begrepp)

(1a) "Begreppet [1] 'aggregation' borde om möjligt definieras med hänsyn till ordsammansättningarna [2] aggregationstillstånd resp. [3] -form; någon praktisk användning av ordet enbart synes ej föreligga." (H. Sterky (m.fl.))

(1b) "Jag finner icke anledning att yttra mig i mer än en punkt: begreppet 'textur' är nödvändigt. Med tekstur hos metaller (och legeringar) avses [...]" (A. Hultgren)

2. Termers (ords) språkliga form

(2a) [46] *porös* och [47] *öppet porös* – förslag: *porös*, [48] *slutet porös* – förslag: *blåsig*
(A. Ölander m.fl.)

(2b) "26 och 27. Lösstruktur och massastruktur böra ändras till massans struktur."
(P. Nylén m.fl.)

(2c) "78 tunghet behöves som översättning av tyskans 'Spezifisches Gewicht' och vid framställning av vätsketryck m.m., där 'täthet' ej är rätta begreppet."
(O.H.Faxén)

KTH-expertenas svar i R198: exempel (II)

3. Definitioner av begrepp (termer) (ord)

(3a) "[10] fluidum [...] kommer av lat. fluidus = flytande och bör endast användas för vätskor [inte som föreslagits som sammanfattningsord för vätska och gas]"
(G. Angel)

(3b) "Om [80] 'vattenhalt' och [81] 'fukthalt' anses vara synonyma begrepp, är det senare uttrycket rätt överflödigt. Emellertid synes, som om såväl inom meteorologien som geologien[,] en viss distinktion föreligger mellan begreppen [...]" (H. Sterky (m.fl.))

(3c) "[49] vikt bör vara = tyngd, som i de flesta andra språk." (A. Ölander m.fl.)

4. Avrådande i fråga om föreslagna termer (ord) (begrepp)

Förtryckt text: "Jag har icke möjlighet att besvara frågan"

"Vill dock bestämd avråda från sådana ord som skrymhet, värmedryghet etc."
(P.O. Stelling)

KTH-expertenas svar i R198: exempel (III)

5. Brist på egen fackkompetens

”[36] jordart, [37] klapper [...] [44] lera anser mig ej kompetent att uttala mig om dessa.”

(T. Widell)

6. Synpunkter på TNC:s arbetsmetoder

(6a) ”Vid nybildning av ord synes vederbörlig hänsyn böra tas till språkvetenskapliga synpunkter och till utvecklingen på området ifråga inom andra länder, särskilt de skandinaviska länderna.” (H. Sterky (m.fl.))

(6b) ”Till svar å Eder rundfråga R 198 ber jag att få anmäla, att jag inte anser mig kunna besvara de[n]samma, då enligt min uppfattning dylika frågor bör diskuteras med hänsynstagande till andras åsikter och de motiveringar, som kunna lämnas härför. [...] Det är ju inte antalet röster för en viss benämning, som bör fälla utslaget utan motivet och värdet för det ena eller andra förslaget.” (G. Heimbürger)

KTH-expertenas svar i relation till TNC:s rekommendationer efter R198 (I)

- (1a) Det enkla ordet *aggregation* ingår inte i "Till TNC:s ordsamling från R 198" (H. Sterky (m.fl.))
- (1b) "Ordet 'textur' anses av de allra flesta vara obehövt." (A. Hultgren)
- (2a) "En grupp av tre personer framhåller önskvärdheten av att endast förstnämnda egenskap [öppet porös] anges med adjektivet porös, och den sistnämnda [slutet porös] med blåsigt. Orden lämnas tillsvidare odefinierade [...]" (A. Ölander m.fl.)
- (2b) "De olika tillämpningarna av ordet struktur kommer att undergå förnyad behandling." (P. Nylén m.fl.)
- (2c) "Termen [*tunghet*] behövs tydligen och användes av professor H. Faxén i hans nyutkomna Mekanik." (O.H. Faxén)
- (3a) Ordet *fluidum* "bör undvikas i rent tekniska sammanhang. I vetenskaplig framställning kan det ha sitt berättigande som sammanfattningsterm för vätska och gas, men i viktiga fall bör denna innebörd särskilt omtalas, då många med fluidum avser blott vätska." (G. Angel)

KTH-experternas svar i relation till TNC:s rekommendationer efter R198 (II)

(3b) *Vattenhalt, fukthalt* osv. "Det råder tvekan om vad som anses med 'vatten' och 'fukt-' [...] Detta får utredas vidare." (H. Sterky (m.fl.))

(3c) "vikt = massa [...] Denna betydelse av ordet vikt är angiven i lagen om mått och vikt av den 11 maj 1934." (A. Ölander m.fl.)

(4) "Termen [specifik volym] måste tolereras men skrymhet kan tydligen räknas som en möjlig (framtida) synonym."

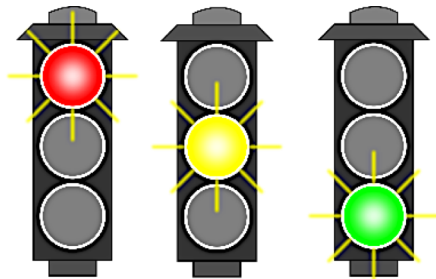
"Termen [specifikt värme] måste fortfarande tolereras men värmedryghet har rönt påtagligt intresse och kan räknas som en möjlig (framtida) synonym."
(P.O. Stelling)

(5) *Lera* och termer för andra jordarter "kommer att undergå fortsatt behandling" med hänsyn till olika expertgruppers definitioner. (T. Widell)

(6a) –(6b) lämnas utan kommentarer. (H. Sterky (m.fl.); G. Heimbürger)

5. Summering och framåtblick

- **KTH-experten** spelar en betydande roll i TNC:s rundfrågeprocesser – 31 KTH-experten medverkar
 - i 62 % av 373 rundfrågor
 - inom 14 av 17 fackområden
 - under perioden 1941–1979
- **KTH-experten** tar ställning på ett mångsidigt sätt i R198:
 - termer, begrepp, definitioner och arbetsmetoder
- **KTH-experten** påverkar slutresultatet av R198

- **Arbetspaket 1**

- Jämförelser mellan
 - olika frågor
 - olika slags experter (individer & kollektiva)
- Sätt att fråga – sätt att svara
- Argument och argumentation
- Översättningsrelaterade frågor
- Initiativtagande

- **Arbetspaket 2**

- Intervjumaterial
- Hur byggs den/de nya infrastrukturen/-strukturerna upp?
- Vilken/vilka modell/er finns i framtiden?

Aktiastiftelserna

Sparbanksstiftelserna

RIKSBANKENS
JUBILEUMSFOND

STIFTELSEN FÖR HUMANISTISK OCH
SAMHÄLLSVETENSKAPLIG FORSKNING

Institutet för
språk och
folkminnen

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

TNC
TERMINOLOGICENTRUM

Tack!

Riksarkivet

FONDEN

SVERIGE
FINLAND

RAHASTO

SUOMI
RUOTSI

Filosofiska fakulteternas
gemensamma donationsnämnd

Stiftelsen Erik Wellanders Fond

Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg (KVVS)
The Royal Society of Arts and Sciences in Gothenburg